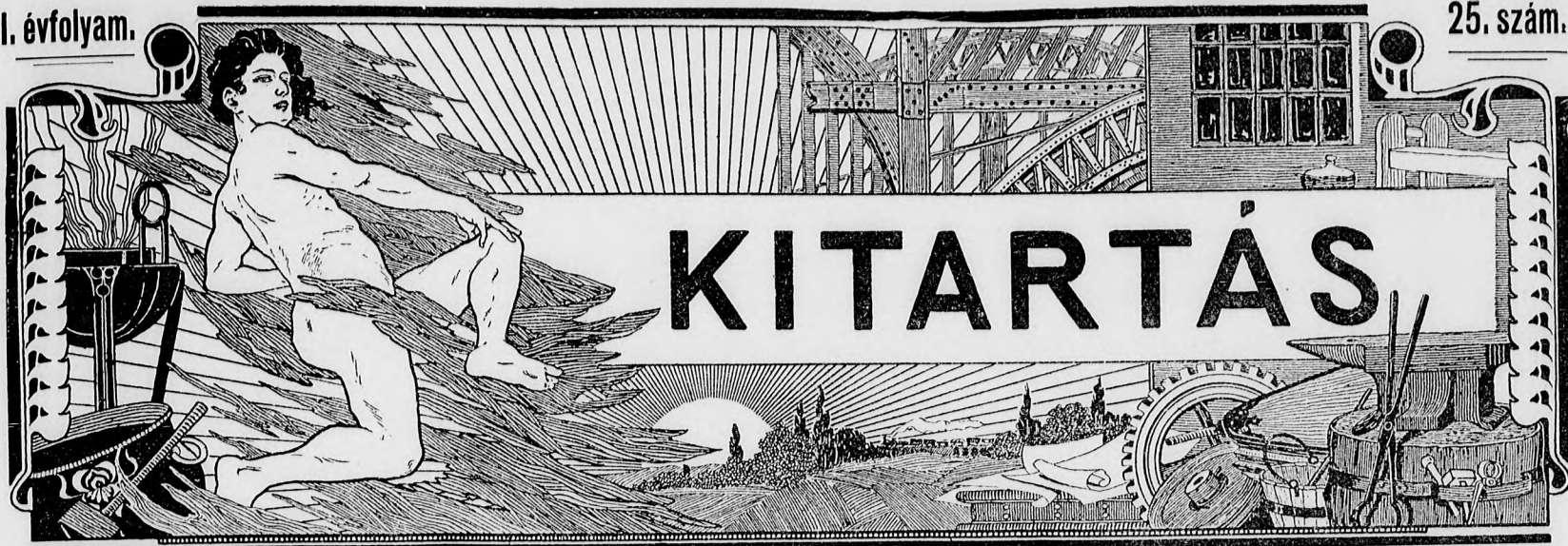

1900

1899. október hó 8-án.

I. évfolyam.

25. szám.

Vasutasok, gyári és ipari alkalmazottak és munkások hetilapja.

MEGJELENIK VASÁRNAPONKINT.

Előfizetési díj:
 Helyben és vidéken postaküldéssel . . . 12 ft.
 Az előfizetők baleset általi halál, állandó vagy
 részleges munkaképtelenség esetére a *Nemzeti Bal-
 eset Biztosító Részvénytársaságnál* 2000 koronára
 vannak biztosítva.

Felelős szerkesztő:
 benedekfalvi dr. LUBY GYULA,
 köz- és váltó-ügyvéd,
 a m. kir. államvasutak titkára.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
 BUDAPEST,
 VIII. ker., Köztemető-út 3. sz.

Felkérjük új tagjainkat, hogy a cheque-lapokra, a melyeken tagsági díjaikat beküldik, tagkönyvecskéjük számát okvetlenül kiírják a nevük mellé, nehogy a könyvelés körül zavarok történjenek.

Páris szive.

A keresztény irgalom művei, Franciaországban réges-régen virágoznak. Tulajdonképp bölcsőjük is ott ringott Lyonban, a kereszténység erős várában, a hol legelőször állítottak kórházat, még a X. században. A kórházak száma azóta óriásilag fölszaporodott; sok ezerre megy ama betegek száma, a kiket csak Párisban a modern egészségügy legkényesebb követelményei szerint berendezett kórházakban ellátnak. Ezek közül legnevezetesebb az óriási Bicêtre s a Salpetrière, a melyeknek mindegyike a legrettenetesebb gyógyíthatatlan nyavalyákban sínylődőket is befogadja; továbbá a szintén óriási Hôtel Dieu, a mely Európának egyik legrégebbi kórháza; végre az Asyle Michelet, a hol a felvett betegnek nevét sem kérdik s az anyát kisdédével együtt ellátják. Ennek czélja a bukott nők jó útra terelése. Ugyanezt iparkodik elérni a Jó Pásztor szerzet is, csak hogy más úton: a vallásos érzés felébresztésével.

Párisban már hatszáz évvel ezelőtt volt vakok intézete, melyet még Szent Lajos király alapított 1260-ban. A tatárjárás után két évtizeddel! A párisi vakok már a XI. század derekától kezdve összegyűltek egy ligetben, hogy egymáson segítsenek. Szent Lajosnak megesett rajtuk a szive; ő állította föl az intézetet háromszáz vak számára s azt sok-

féle szabadalommal ellátta. A XVIII. század végén e területen 5000 vak ember lakott; jelenleg a vakok intézetében 388 egyén van, ezek közül 88 házasságban él, az évi kiadás $\frac{3}{4}$ millió frank. — A hülyék, süketnémák s egyéb megnyomorodottak oktatásával és segítségével egész sereg jótékony egyesület foglalkozik.

Az óvóknak szintén Orbelin nevű francia református pap volt megalapítójuk 1815-ben; az első bölcsődét is a francia Marteau állította 1844-ben. A betegeket ott-honukban ápoló Szent Vincze-egyesület, valamint az elaggottak ápolásával foglalkozó kolduló női szerzet, szintén francia eredetű. Ez utóbbit két bretagnei parasztleány alapította.

A ma működő jótékony egyesületeket azonban az a törekvés jellemzi, hogy az elszigetelt munkálkodás helyett a társadalom minden rétegét átfogó s az emberi nyomor minden nemét felölelő munkásságot igyekeznek kifejteni.

Tervszerű együttműködésüket egy központi hivatal teljesíti, mely 1890-ben alakult — még pedig a Közgazdasági Társaság kezdesére — nehogy a szemes koldus az alamizsnát a jóra való szegény elől elhalátsza, a mi Párisban, a hol a koldulás eléggé jövedelmező iparág (egy-egy ügyes koldus százezer frankról is végrendelkezik), nem fölösleges.

Franciaország emberbaráti intézményei-

nek roppant arányáról fogalmat csupán a statisztika adhat, mely szerint ily czélra Párisban minden ember 13 frankot, vidéken 1.7 frankot fizet évente. Magában Párisban 220 bölcsőde évenként félmillió frankba kerül. A népkonyhára félmilliót áldoznak. A tudóveszes gyermekek menedékhelyére 650 ezer frankot s ily arányban megy ez minden téren tovább. Az évi ily czélú kiadás évente 28 millió frank. A mi szerény méretekhez szokott szemünket nemcsak ez az összeg lepi meg, de talán még inkább a jótékony intézmények roppant sokfélesége, a melyet a kifejlettebb társadalmi szervezet s az ezer fajta nyomor hoz magával.

Leírhatatlan az a testi, lelki nyomor, a melyben a ragyogó Páris szegény népe ez előtt élt. Szinte hihetetlen az az elvadulás, a melyben az a vallást, erkölcsöt, hazát nem ismerő munkásnép élt, mely a kommün idejében a petroleuse-öket adta Párisnak. E néprétegekből, a családi élet, a házasság és az otthon fogalma kihalt. Törvényes házasságról természetesen szó sem volt; a férfi és nő ideig-óráig lakott együtt, ha ugyan lakásnak lehet nevezni azt a szurdékot, a mibe csak hálni jártak, a melyben tűzhely sem volt, mert az asszony családjára sem nem mosott, sem nem főzött; a gyermekek csak úgy hányódtak-vetődtek, csavarogtak, jobbadán megkeresztetlenül, azt sem tudva, kihez tartoznak. Ez elképzelhetetlen erkölcsi

és anyagi nyomor tanyáján, a Rue de Vanvesban, vetették el azt a mustármagot, melyből ma nem egyetlen fa, de egész sűrűje támadt a jótékonyági műveknek: az Oeuvre de Notre Dame du Rosaire; az egész egy darab Istenországa e földön. Egy néhány jámbor apáca s emberbarát, úgy szólván, semmiből alakította meg e művet. Azon kezdték, hogy megtelepedtek e nép közt, fölkeresték oduikban, lebujaikban fölruházták a mezteleket, kenyeret adtak az éhezőknek, ápolták a betegeket, imádkoztak a meggyógyultakért és imádságra gyűjtötték az élőket, a kik eleinte káromolták az Istent és csúfolták szolgálait s a kinek irgalmát csak azután voltak megismerendők, mikor ezek az apostoli lelkű nők és férfiak az ő nyomorukat enyhíteni, az ő elvadult lelküket az emberi érzésnek megnyitni kezdték. S ma? A nép vallásos; alig várják, hogy az új, tágas Istenháza felépüljön, a hol mindnyájan elférjenek; megesketetlen házaspárt, keresztetlen gyermeket alig találni; a családoknak otthonjuk van és igazi családi életet élnek; a gyermekeket az egyesület iskoláztatja a telepen; ott a serdülő lányokat főzni, mosni, varrni tanítják (mert anyáik mindebben járatlanok: a szomszéd lebujaiban vesznek egy-két garas ára kész ételt; ruháikat pedig addig hordják, míg le nem szakad róluk). A kisdedekkel az óvóban szelídlelkű úrinők játszanak, megszerezvén nekik koruk ártatlan

A magyar mohammedánus szent. *)

Irta: Tóth Béla.

Báró Splényi Béla — az életrajzi adatokat Reiner Bertalan *Magyar kultúrképek* könyvéből másolom ide — fia volt Splényi Ignác lovassági tábornoknak, ki 1840-ben Miskolczon halt meg. Splényi Béla a második huszárezredben szolgált, mely ezrednek atyja volt a tulajdonosa 1847-ben, alig harmincz éves korában már kapitány volt, a hadseregnek egyik legjelesebb lovastisztje. A szabadságharcz kezdetén a nemzeti ügy szolgálataiba állott: a turini udvarhoz küldötték diplomáciai megbízással. Károly Albert király igen megkedvelte és minden alkalommal kitüntette a deli és nagytehetségű magyar urat. A novarai ütközet után Splényi Londonba ment. Melegen ajánlották őt Parzininak, a British Múzeum hírneves főkönyvtárnokának, a ki a politikában is szerepet játszott és Palmerston legbensőbb barátai közé tar-

tozott. Parzininak a magyar báró igen megtetszett megismertette Palmerstonnal. Az ügyes beszédű, finom modorú Splényi az öreg diplomata jóakarátát is csakhamar megnyerte. Palmerston a magyar ügyek ágenszévé nevezte ki Konstantinápolyba és szíves ajánló levéllel menesztette Stratford Canning nagykövethoz. Splényinek nem igen volt alkalma diplomata tehetségét kitüntetni, mert Konstantinápolyba érkezete után a magyarok ügye csakhamar hanyatlásnak indult. A török fővárosban nemsokára találkozott menekülő sógorával, az angol származású Guyon Richárd tábornokkal, szabadságharczunk e hős vezérével, ki Kursid basa néven török szolgálatba lépett és Damaszkus főparancsnoka lett. Splényi sógorával és hugával — Melanie bárónővel — Szíriába ment s ott élt, míg Guyont az orosz ellen nem küldték.

Azt hiszem, 1854-ben került ismét Konstantinápolyba; és ekkor kezdődik az ő rettenetes tragédiája.

A hasissal-élés szenvedélyének rabjává lett és nincsen az az Edgar Poe fantáziájával megáldott vagy megvert ember, a ki az ő sorsához hasonló bizarr szörnyűségű álmot tudjon álmodni.

Az indiai kender (*Cannabis Indica*) bódító kivonatát, a basist, gyantás elegy vagy tinktura alakjában meglehetősen nyíltan árulják a sztambuli *misszir csarsi* (egyiptomi bazár) droguista kalmárai, egy sorban a szárított majomvelővel, krokodilus-

*) Mutatvány, szerzőnek most megjelent „Magyar ritkaságok“ című könyvéből.

vidámságát, örömet, a melyet családi körükben nem ismertek soha. Az iskolás fiúkkal vasárnaponként előkelő családbeli egyetemi hallgatók játszanak, a legényeknek daloskörük, színházuk van, az idősebb munkásoknak pedig olvasóköriük, melyben az őket érdeklő kérdéseket megvitatják. Anyagi boldogulásukat fogyasztási, termelő és értékesítő szövetkezetek mozdítják elő. Ott a betegeket a jeles orvosok ingyen gyógyítják, előkelő nők gondosan ápolják; ott ügyes-bajos dolgaikat jeles ügyvédek ingyen intézik el. Feleségek pedig könnyű otthoni munkát kap, a melyet otthon, gyermeküket ringatva, betegjüket ápolva is elvégezhetnek. Nincs szó, a mely ez egyesület működését méltán tudná dicsérni. Egy másik nevezetes egyesület, munkát adva igyekszik a szegényeken segíteni. Virágzó telepen 150 nőt és férfit foglalkoztat átlag 30 napig; a nők mosni, vasalni, varrni tanulnak, a férfiak asztalosságot. Elvük az, hogy alamizsna helyett a munka által ébreszszék föl az önbizalmat és az önbecsülést e nyomorultakban. A mi többnyire sikerül is; a legnagyobb ritkaság, hogy valamelyik újra rossz útra térjen. Ezt az intézményt ma már Franciaország minden nagyobb városában kezdik utánózni.

A világváros szomorú erkölcsi viszonyai indítanak sok egyesületet arra, hogy a tisztességes családi élet előmozdítására törekedjenek. Működésük azért megbecsülhetetlen,

mert nem csupán az egyént mentik meg, hanem minden család egy-egy erkölcsi középponttá válik, mely a későbbi nemzedékre is kihat. Ugyanez a célja egy okos intézménynek, a házbérselynek is, a mi abból áll, hogy a munkás megkuporgatott garasát, a melyet különben elinnék, vagy elköltene, az irgalmas barát naponként átveszi s házbérfizetésekor azt neki kamatostól visszaadja. Ma vagy negyven ilyen persely tömerek családnak biztosítja otthonát.

Az erkölcsi veszedelemnek kitett gyermekeket falun helyezik el, mert a tapasztalás azt mutatja, hogy a földművelés minden életmód közt legalkalmasabb az állandó jó erkölcsök kifejtésére és megszilárdítására. Az államilag föntartott Service des Enfants Assistés egy év alatt 37 ezer elhagyott gyermeket helyezett el falusi családoknál, 9 millió frank költséggel.

Azoknak a szegény tudatlan embereknek, kiket a nagyváros csábított be falujokból s kik ott keserves árát adják oktalanságuknak, hazatelepítéséről nyolcz társaság gondoskodik. A Párisban tönkre jutott parasztot igyekeznek ezek visszazoktatni a mezei munkához. Még a panorámások és kötél-tánczosok gyermekei számára is minden nagyobb városban vannak iskolák, melynek megalapítója maga is szegény kötél-tánczosné volt, ki szekeren hordozott és sátor alatt fölállított iskolája fölé ezt a jelszót írta:

májjal és a keleti kuruzslás egyéb csodaszereivel. Megszokása körülbelül úgy történik, mint a dohányé. A ki először él vele, csak szédül és hány tőle; az „ezeregyéji álmokból“ pedig nem lát semmit. Csak rövidebb-hosszabb idő mulva kezd gyönyörűsége telni a hasis mámorában. És ez az élvezet nem mindig kártékony.

A hasissal emberek milliói élnek, és ha nem csapnak át szertelenségbe, semmi bajuk. Akárhány ilyen ismerősöm van és volt. Például Klapka tábornok, ki lefekvésekor mindig elszítt egy hasisos cigarettát; és ha kifogyott a készlete, telegraf útján rendelt magának Konstantinápolyból. E mellett szép hetvenkét éves kort ért, és élete fogytáig megmaradt testi, lelki épségben.

Ahhoz személyes dispozició kell, hogy valaki a hasis menthetetlen martaléka legyen. Báró Splényi Béla született erre a szörnyű sorsra. Egyike vagyok a keveseknek, a kik trágédiájának fejlődését ismerik. A nyolczvanas évek közepén, Konstantinápolyban, Szilágyi Dániel megmutatta nekem azt a naplót, melyet Splényi írt. Bizonyos, hogy második otlitékor, jóllehet a naplóban, — melyet most talán az Akadémia kéziratára őriz — évszámok nincsenek. Az írás egy szegény emrigáns érzélgéseivel kezdődik. E lírai prózában alig van valami, a mit azok a bujdosó hontalanok hasonló jegyzeteikben el ne mondtak volna. Honfiúi bánat, hazavágyódás, szomorúság, elegy az Ája Szófia

kupolájának méreteivel és más ilyen tudakossággal. Meghatóbb a lapok szélén, itt-ott, ritkán, az a jegyzet: „Ma kaptam 1 török lirát . . . Ma kaptam 4 shillinget.“ A ki ennyit kap és ilyen gyéren, az szegény, nagyon szegény ember odakint a Keleten.

Majd nagy számmal olyan jegyzetek érik egymást, a melyekről psychopathologusnak volna joga beszélni szakbeli közönség előtt. A jegyzetek folyton rövidülnek. Végre már csak egy-egy szót, elragadtatott fölkiáltást írt könyvébe a hasis rabja. Betűvetése, mely eleinte oly szép és rendes, napról-napra csunyl s később egészen olvashatatlan firkává lesz. Az egész napló, azt hiszem, vagy négy hónapról ad számot; bár vége felé a dátumok egészen elmaradnak.

Báró Splényi Béla már menthetetlen volt, mikor a napló írását abbahagyta. Még ugyan fönt élt Perán, az európai városrészben, a magyarok között; de idejének nagy részét az ázsiai oldalon, kóbor zarándokok, Arábiából Konstantinápolyba vetődött ördögűzők és csavargó Bektasi-dervisek társaságában töltötte. Kezdett irtózni a magafajtájú emberektől. Az egykor deli férfiúnak csak árnyéka volt a törődött, beteges alak, a ki rongyos kaftánban vánszorgott az utczákon, nyakában a kolduló dervisek lánczra kötött kókuszdióhéjával, kezében a jemeni hadsík alabárdjával. A magyar emrigánsok meg akarták menteni. A

„Itt tanítanak meg szeretni Istent, a családot és a hazát“. Társadalmi szempontból fontosak a diák-egyesületek, melyeknek tagjai egy-egy szegény családnak hetenkénti látogatására és erkölcsi támogatására vállalkoznak. Ezt a mozgalmat a Collége Michelet 4—5 tanulója kezdte néhány év előtt. A tanárság eleinte ellene volt; de az ifjak oly derekasan működtek, hogy ma már az illető város tanácsa a szegények számára a közpénztárból kiutalt összes segítség kiosztásával is őket bízta meg. Megbecsülhetetlenek a Secrétariat-k is, melyekben a „Kiktartás“ mintájára a szegény embert jeles ügyvédek, jegyzők ingyen látják el jogi tanácsal és ingyen intézik el ügyes-bajos dolgait.

De ki győzné az irgalomnak mindenféle művét elsorolni? Egy dologról mégis meg kell emlékeznünk, mely nem a szószoros értelmében vett irgalmas mű ugyan, de szintén gyógyítás, egy nagy társadalmi seb; a fölhalmozódó milliók szülte elkeseredés gyógyítása.

A nagy iparvállalatok munkásainak segítő alapját értem, Lectaire volt az első, ki 1842 munkásának üzleti nyereségéből részt adott, harmincz év alatt két millió frankot osztott így ki. A mai párisi vállalatok közt Lectaire példáját a Bon marché követi leg-hívebben. Ez a mesés fénynyel fölszerelt áruház alkalmazottjainak, pedig vannak néhány

ezren, a tiszta nyereségből 5 százalékot juttat; azonfelül sok részének ingyen lakást, valamennyinek ingyen élelmet ad; betegjeit pénzzel segíti és külön saját kórházában helyezi el; a férfi alkalmazott 50, a nő 45 éves korától kezdve 600—1500 frank nyugdíjat húz, a nélkül, hogy arra bérükből valamit is levonnának; az ötmillió frank nyugdíjalapot maga az első tulajdonos Mme Boncicaut tette le, ki a 300 ágyra berendezett kórházat is alapította.

* * *

A bűnös, romlott Párisba özönlik az idegen; a bűnös, romlott Páris ragyogó szépségét mindenki ismeri, de Páris szívét csak kevesen; pedig méltó a szépségéhez. Mindezek után csak egy kívánság: vajha szép, ifjú Budapestünk, melyet úgy szeretnénk világvárosnak látni, igyekezni utánozni idősebb testvéreit, a szeretet munkájában is.

Ártatlan elítéltek.

A most befejezett Dreyfus-pörrel kapcsolatosan, talán nem is lesz érdektelen megemlíteni, hogy a krónika több híres pört jegyzett fel, a melyeknek áldozatai csak haláluk után kaptak igazságot. Három ilyen bűnper emelkedett különös nevezetességre: a Calas-család, az ifjú La Barre és társai és végül a Lally ezredes pere. Az elsőben fiúgyilkosság, a másodikban istenkáromlás, a harmadikban a hazaárulás volt a vád.

lelkére beszéltek, pénzt gyűjtöttek számára, majd az örülés jeleit látva, fölvétették a francia kórházba. A boldogtalan innen csakmamar megszökött és attól fogva Szkutariban, az ázsiai városrészben lappangott, a zarándokok és dervisek legalja között. De végre ez a társaság is kivetette magából a szegény tébolyodottat; és báró Splényi Béla hozzácsatlakozott a bélpoklosok, az elefantiázissal megvert nyomorékok és az örültek hadához, a mely akkoriban még valóságos nomád életet élt a szkutarii nagy temető környékén. Oláh Miklós püspök szerint 1536 táján Simánd zarándmegyei faluban csupa nyomorék lakott, valóságos republikát alkotván. Némelyek pusztá mendemondának ítélik ezt a furcsa följegyzést; de a ki tudja, hogy a Keleten ma is vannak a társadalomnak olyan kiközösítettjei, a kiket az árvaság társulásra visz: nem tagadja kereken a simándi koldus-közletársaságot. Konstantinápoly ázsiai külvárosában magam is láttam két évtized előtt csoportosan kóborló leprásokat, és mint említettem, az ötvenes évek elején, mikor a török még kevésbé gondoskodott az ilyen boldogtalanról, százakra rúgott Szkutari körül az együtt tanyázó bélpoklosok és örültek száma. Splényi Béla ezek között élt évekig és azok a szerencsétlenek szentnek hitték.

Szentségének híre kihatott az emberek közé is (vagy emberek voltak amazok?) és az ázsiai

vakbuzgó köznép félénk tisztelettel dobálta filléreit a veli kókuszdió szebiljébe.

Több magyar emigráns, köztük Szilágyi Dániel a szkutarii temető mellett járt egy nap. Egyszerre éktelen zaj üti meg fülüket: egy ordítva imádkozó, éneklő és dobokat verő menet jött velük szembe. Nagy népsokaság közé ékelve a bélpoklosok, az örültek; és közöttük, valami gebe hátán, egy karját próféta módjára égnek emelgető rongyos alak: báró Splényi Béla. A magyaroknak szemébe ötlött, hogy a nyomorékok és a nép közül is sokan nagy hasábfákat czipeltek.

Szilágyi Dániel megkérdezte egy vén embertől: mi készül itt?

— Nagy dolog, uram! Egy szent *sahid* (vértanu) akar lenni: elevenen megégetteti magát a hitért. Most visszük ki a temető végébe, ott máglyát rakunk és meglesz az áldozat.

A magyarok föllármázták egy közel kaszárnya katonaságát. Teljes egy zászlóalj nizam rohant elő szétverni a rettenetes csőceselket. Ép jókor jöttek: a máglya már emelkedett és a szent ép utolsó áldásait osztotta. Nem csekély munkába került a rajongók széjjelzavarása. Maga Splényi Béla dühösen szegült ellen; csak nagy bajjal tudták őt átszállítani a francia kórházba, hol az örültek osztályán, egynéhány hét mulva meghalt.

Calas toulouse-i protestáns posztókereskedő volt, a ki 1761-ben egy októberi este vendégül látta házában Lavaysse neves ügyvédnek átutazóban lévő fiát. Alkonyatig szórakozott a vendég a házigazda, neje és két fia társaságában. Az idősb fiú kilencz óra felé kiment a szobából s vagy háromnegyedórával később a vendég is távozni készült. Elől ment a házigazda mécsessel, utána a vendég és a háziasszony fiával. A bolthelyiségben borzalommal hökkentek vissza: az ajtón felakasztva lógott az idősb fiú Marc-Antoin. Orvosért szaladtak, de már késő volt. Nagy tömeg állt a ház előtt és szájról szájra járt a suttogó hír, hogy az ifjú Calast családja ölte meg, mert át akart térni a katolikus hitre. A gyanút támogatta az, hogy Calas harmadik fia már elébb áttért s szüleivel ritkán érintkezett. A vizsgálóbíró az egész családot vendégével s cselédjével együtt elfogatta.

A vádlottak természetesen tagadták, de a valót sem akarták megmondani, mert az öngyilkosság abban az időben rettenetes gyalázat volt. Az öngyilkos testét végighurczolták az utcán, a nép sárral, kővel dobálta s azután bitófára akasztották. Ezért az elfogottak elébb úgy vallottak, hogy a fiút a földön találták holtan s csak utóbb adták elő, hogy felakasztva akadtak reá. Ez a habozás csak növelte a vádlók gyanuját.

A perben a bíróság egyházi tagja képviselte a vádat. A vádpontokból mellőztek mindent, a mi a vádlottakra nézve kedvező lehetett. Így a vádlólevélben csak azokra a tanukra volt hivatkozás, a kik az elhunynak a katolikus egyházhoz való vonzódásáról tudtak, a kik látták a miséken, a kik a gyilkosságra tudtak gyanuokat, de azokra nem, a kik a család békés egyetértéséről beszélhettek vagy az öngyilkosságot okolhatták meg.

Nyolczvannál több tanut állítottak elő. Voltak, a kik sírást és kiáltásokat hallottak, akkor este a Calas házból. Az egyik azt, hogy: „Gyilkos! Gyilkos!“, — a másik azt, hogy: „Rabló! Rabló!“, — a harmadik: „Megölnek“, — a negyedik meg éppen: „Atyám, miért ölsz meg?!“ — s hasonló kiáltásokat hallottak tíz óra felé, holott az orvos tíz órakor már teljesen kihülve találta a holttestet. Azt, hogy a kiáltások a megriadt családtól eredhettek, nem engedték bizonyítani. Nem engedték, hogy a védőügyvéd az iratokba, betekintszen, s nem engedték a vádlottak tanuinak a kihallgatását. Szerepeltek szakértők is, a kik vádlottak amaz állításának valóságát vizsgálták, hogy a haláleset előtt együtt vacsoráltak volna az elhunyttal. De mert véleménye megegyezett a vádlottak állításával: nem hallgatták meg.

Egy hónapig tartott a per. Calas két leánya fűt-fát megmozgatott, de hiába. Calast halálra ítélték. Felebbezett. A másodfokú bíróság, az ügynevezett parlament a következő év márcziusában helybenhagyta az ítéletet. Calast kerékbe törték, a fiút, anyját és Lavaynet életfogytig tartó fogságra vetették. A Calas leányok rémültökben kolostorba menekültek.

Ugyancsak megrázó az ifjú La Barre lovag s társainak esete, mely 4—5 évvel a Calas-per után következett be. Egy szép nyári éjjel Abbevilleben, Picardiában a hídon álló feszületet összevagdosták s a temetőben levő feszületet sárral dobálták meg. Az ügyet a papság vette a kezébe. Engesztelő szertartásokat rendeztek és olyan babonás hangulatba vitték a népet, hogy sokan

azt állították, hogy látták mozogni a meggyaláztott Krisztus-alak szemeit. Ilyen körülmények között kezdtek nyomozni a bűnösöket. Akadt egy tanu, a ki a legutóbbi úrnapi körmenet alkalmával látta, hogy néhány előkelő ifjú feltett kalappal állt az utcán s e tetteivel még dicsekedett is. Ugyancsak ez ifjak mások szerint gipszből készült szent szobrokat vettek, csak azért, hogy összetörjék őket. Mindez elég volt arra, hogy Belleval bíró elfogassa a tizenkilencz éves La Barret, a kire egy szerelmi história következtében már rég neheztelt s két barátját: az alig tizenhét esztendőes Moiselj és D'Étallondet.

Majd mindenki tudott valami vádat a fiatal emberekre, a kik Voltaire egyházellenes irataitól kissé megmámorosodva, úton-útfélen fitogtatták a szent dolgok iránt való megvetésüket. Hallottak tőlük trágár dalokat; La Barre állítólag azt is mondta volna, hogy viaszab előtt nem emel kalapot; Istent és Szűz Máriát illetlen jelzőkkel illették; egyházellenes könyveket szentírásként őriztek, letérdeltek előttük; egy klastrom kapusnéjának, a kinek a szobáját Szent Miklós képe díszítette, azt mondta volna La Barre, hogy csak azért vette, mert nem tud férfi nélkül élni egy perczig sem. Ha mindez való is lett volna, csak annyit bizonyít, hogy az ifjúk nem voltak se jobbak, se rosszabbak, mint a legtöbb akkori fiatal nemes. Az ifjú tisztek éppen így beszéltek akkor a kaszárnyában. A személyes bosszúnak azonban mind ez elegendő volt.

Az abbeville-i bíróság halálra ítélte La Barret és d'Étallondet, mint átkozott és utálatos Istenkáromlókat és egyház gyalázókat. D'Étallonde megszökött Németországba: Moisel utolsó perczben a vizsgálóbíró faggatásai következtében áruló vallomást tett társai ellen s így csak pénzbírságra ítélték. Nemsokára a párisi parlament elé került az ügy. Senki se hitte volna, hogy az elsőbírság ítéletét meg nem változtatja. Általános volt hát a csodálkozás, a mikor a vádló Pasquir erélyesen követelte, hogy példát kell mutatni az új filozófusoktól megmetyelvezett tévelygőknek s fokozódott az áramlat, mikor a bíróság tizenöt szóval tíz ellen La Barret a hóhér bárdja alá küldte. La Barre tizenkilencz éves fejével csengő hangon kiáltotta oda a hóhérnak:

— Ne félj — mondá a hóhérnak — nem vagyok már gyerek!

És bátran ment a halálba.

ISMERETEK TÁRA.

A világ legmagasabb háza.

Most, a midőn fővárosunkban épen a felett vitáznak, hogy ötemeletes ház építése megengedhető-e? nem lesz érdektelen, ha a világ legmagasabb házáról megemlékezünk.

Talán szükségtelen is mondanunk, hogy e ház Amerikában épült.

Amaz amerikai nagyvárosok közül, melyek a magasban való építésben egymást akarták felülmúlni, egy ideig New-York volt az utolsó; de néhány év óta, mintha elszégyelte volna magát, egymás után kezdte építeni az óriás magasságú épületeket. Elsők között volt a „World-hotel“, a mely 13 emeletére még egy 30 méter magas óriás tornyot épített.

A ki 10 év óta nem látta New-Yorkot, az bizonyára nem fog most a távolból reá ösmerni.

A templomok és egyéb monumentális épületeket ezek az újabb bérházak teljesen eltakarják és törpe építményeknek tüntetik fel.

Mindezeket felülmulja azonban a Park-Rou negyedben épült s alig pár hó előtt befejezett óriás bérház, mely már messze vidékről látható és az egész várost dominálja.

A 29-ik emelet felett épült két torony 145 méter magasságban lengeti zászlóit, melyek a villámhárítókra vannak erősítve.

Hogy az ilyen ház-óriások szépség tekintében a classikus építészet remekeivel együtt nem is említhetők, azt talán bizonyíthatnunk sem igen szükséges.

De hát ezeknek nem az a céljuk, hanem csak az, hogy minél kisebb földfelületre, minél több lakót helyezzenek el.

A városi telkek értékének folytonos emelkedése, a kereskedelemnek egy bizonyos városrészeire való tömörülése, s úgyszólván központsítása, s a felszálló gépek (Lift) tökéletesbítése: nemcsak lehetővé, de úgyszólván szükségessé tették ezen óriás bérházak építését.

Az ilyen épületeknél az építésznek sokkal kevesebb szerepe van, mint a mérnöknek.

Hiszen az egész úgyszólván egymásba illeszthető vasoszlopokból áll s ezek is mind számozva lévén, összeillesztésükre közönséges napszamosok is elegendők.

Az épület súlya több, mint egy millió mázsa: hogy ennek az irtózatossá nagy tehernek megfelelő alapot készítsenek, a különben laza, homok talajba 1000 pilotát vertek le mindaddig, míg teljesen szilárd altalajra találtak.

Azután félméter mélységben eltávolították a földet e pilotákról és az így nyert mélyedést betonnal töltötték be.

Ebből látható, hogy a roppant súlyú épületnek oly szilárd fundamentumot csináltak, mintha kősziklára építették volna.

Ez az óriás épület különben csak 19 méterrel alacsonyabb, mint a legmagasabb egyiptomi piramis.

Érdekes még felemlíteni, hogy 950 lakás van benne és pedig körülbelül 5000 lakossal, úgy hogy például Szent-Endre összes népessége bőven elférne benne és pedig alighanem nagyobb kényelemmel, mint a hogyan otthon laknak.

Az épület körülbelül 6 millió forintba került, s nagyságának hatását felette emeli az, hogy közvetlen közelében csupa 5-6-emeletes házak vannak.

Száz méternél magasabb ház igen sok van New-Yorkban és pedig 18-26 emeletesek, s ha ezek így szaporodnak, valósággal elfogják a napot a várostól.

Chicago város tanácsa már okult a példán, s a legújabb építési szabályrendeletben a negyven méternél (10 emeletes) magasabb házak építését tiltotta.

A porzótartó az ebédlőasztalon.

Az angoloknál egy idő óta egy különös szokás kapott lábra. Az ebédlőasztalon a só- és bors-tartó mellett porzótartót is találunk, a mely a legfinomabb homokkal van tele, s ebből minden ételt meghintenek.

Egy angol orvos ugyanis azon felfedezésre jutott, hogy a homok elősegíti az emésztést. De valaminthogy semmi sincs új a nap alatt, úgy e felfedezésre is csak azt mondhatjuk, hogy elkésett vele az angol.

A Szamos folyó vize ugyanis, kivált áradáskor, igen finom homokkal van tele, s a parti lakosok bizony nem igen használnak szűrőkészülékeket, hanem azon módon, zavarosan iszszak a homokos vizet, a mely köztudomásul nemcsak az emésztést segíti elő, hanem a szó teljes értelmében kiszorolja és így megtisztítja a gyomrot.

Leginkább feltűnik ez a más vidékről oda költözött gyomorbeteg embereknél, a kik alig iszszak 2-4 hónapig a Szamos vizét, már is meg-egészségesednek és meghíznek. Egyébiránt az állatok természetesen őstőne is arra tanít bennünket, hogy a gyomor működését a homok és a kavics nagyban elősegíti. A struczmadár például előszeretettel eszi a kavicsot, a pulyka s egyáltalában a tyúkfélék, valamint az éneklőmadarak is rendszeresen eszik a homokot, s ez elősegíti emésztésüket.

Beszélő óra.

Egy genfi órásnak azon gondolata támadt, hogy az ébresztő órában csengő helyett fonografot alkalmaz.

Az angolok által sűrűn látogatott Svájcban minden ujdonságnak hamar akad vevője, s egy elsőrangú szálloda azonnal ilyen ébresztőórákkal szerelte fel vendégszobáit. A személyzet előtt csakhamar oly mindennapivá lett e dolog, hogy az érkezett utasoknak az ébresztőóra különös sajátságát megmagyarázni elfelejtették.

Elképzelhetjük azért, hogy egyik-másik utas mennyire elrémült, midőn mély álmából „*kelj fel, kelj fel, hét az óra!*“ kiáltás verte fel s a hangok egyenesen az ébresztőórából törtek elő.

A pihenőnapok.

Az Isten hat nap alatt teremtette a világot s a hetedik napon megpihent.

De melyik volt e hetedik nap? arra nézve igen eltérők lehetnek a vélemények, mert a keresztények vasárnap, a görögök hétfőn, a perzsák kedden, az assíriaiak szerdán, az egyiptomiak csütörtökön, a törökök pénteken, a zsidók pedig szombaton pihennek, illetőleg e napot szentelik az Istennek.

K R Ó N I K A

Dewey amerikai tengernagy, a cavitei győző, hosszú távollét után visszaérkezett New-Yorkba. Természetes, hogy nagy ünnepekkel fogadták, a melyekre már hosszú idő óta készültek. Az északi-atlanti hajóraj, a mely hat nagy hadihajóból és hat torpedóból áll, elébe hajózott a tengernagynak és az Olimpiát Tomkinsvillebe kísérték, a hol Sampson admirális és New-York polgármestere vártak az érkezőre. A kikötőt este fényesen kivilágították. Pénteken nagy parádét rendeztek a tengeren, Dewey tisztelelére. A hadihajók, az Olimpiával az élükön, fölmennek a Nurth folyón egészen Grant kapitánynak a Riverside-parkban levő sirjáig. A folyó két partját három mértföld-

nyi hosszúságban ellepi a New-Yorki nép s millió néző lesz a Jersey-part mellett levő magaslatokon. Grant kapitány sírjánál a hadihajók üdvövéseket tesznek és az Olimpia felel azokkal az ágyúkkal, melyek Manillánál oly nagy szerepet játszottak. Ezután az összes hajók eldefilíroznak az Olimpia előtt. Ugyanaz nap este kivilágítják New-Yorkot s Dewey sétakocsizást tesz a fénytengerben. Szombaton Dewey a városházára ment a díszgyűlésre, a melyen átadták neki a díszpolgári oklevelet. Innen a tengernagyot diadalmenetben kísérték haza. Az angol lapok, a melyek Dewey fogadásának programját leírják, megjegyzik, hogy az admirálisnak most akkora répszerűsége van nemcsak New-Yorkban, de Amerikában mindenütt, hogy a jövő elnökválasztásra komolyan jelölik.

Varsóban nagy feltűnést kelt, hogy a fő-kormányzó helyettesét, Opcsenkó tábornokot állásától hirtelen elmozdították. Opcsenkó tábornoknak, mint a hivatalos orosz újság írja, az a bűne, hogy lengyelbarát volt s nagyon enyhén bánt a politikai büntettekért a varsói czitadellába zárt lengyel rabokkal. Az orosz kormány vizsgálatot indított arra nézve is, hogy Opcsenkó nem szabadított-e ki több nehéz rabságra ítélt lengyelt.

Spanyolországban is válság tört ki. Polavieja tábornok, hadügyminiszter nagy összeget kért arra, hogy az ország határát új erősítésekkel lássa el. A minisztertanácson igen eltérő volt erről az egyes miniszterek véleménye. Szilvela miniszterelnök, a ki az amúgy is megterheltszegény országot óvni akarja minden újabb adósságtól, a leghatározottabban ellenezte a hadügyminiszter követelését. A kabinet nagyobb része azonban, úgy látszik, nem osztotta a miniszterelnök aggodalmait, úgy, hogy Szilvela elhatározta, hogy lemond s már Szan-Szebasztiánba is utazott a régens-királynéhoz, hogy átadja neki az egész kormány lemondását.

Grekov bolgár miniszterelnök, érdekesen nyilatkozott egy pétervári ujság levelezője előtt Bulgáriának Oroszországhoz való viszonyáról. A nyilatkozatot Ferdinánd fejedelem bécsi látogatása még érdekesebbé teszi.

— A pétervári hivatalos körök, mondotta Grekov a többi közt, a legőszintébb szimpátiával vannak hozzánk. Mi nehezen gondolhatunk arra, hogy a dolgok mostani állapotán változtassunk. Mi hálára vagyunk kötelezve az összes nagyhatalmaknak jóakarataukért s nem is teszünk semmit, a mivel ezt a jóakaratot eljátszhatnók. De Bulgária egyúttal látja, hogy Oroszország védelmében van fejlődésének legjobb biztosítéka. Bármennyire önállóak vagyunk és maradunk, politikai konszolidáczióink javára szolgál, hogy Oroszországra támaszkodhatunk.

Az *olasz képviselőház* hosszú szünet után, mint az olasz lapok jelentik, november közepén ül ismét össze. A parlament ülészakát maga Umberto király fogja megnyitni trónbeszéddel. A pártok első összeütközése az elnökválasztáson fog megtörténni; az ellenzék jelöltje az elnökségre Zanardelli, a kormány és a többség jelöltjét még nem nevezte meg. Politikai körökben azt hiszik, hogy a képviselőház nem sokáig fog együtt maradni. A napirend első tárgya ugyanis a jövő évi budget s az ellenzék már most heves obstrukcióra készül. Ha a májusi események ismétlődnek meg

a kamarában, a kormány elhatározta, hogy a képviselőházat nyomban fölösztatja s kiírja az új választásokat, hogy a pénzügyminiszter még ideje korán hat hónapi provizóriumot kapjon. Képviselők, a kik a comói és turini ünnepeken részt vettek s a kiknek alkalmuk volt Umberto királlyal beszélni, azt mondják, hogy a király nem barátja az új választásnak. Umberto úgy nyilatkozott a képviselők előtt, hogy az országnak elég, ha minden öt évben egyszer kiállja a kamarai választás kellemetlenségeit.

A *boerok hadiereje* számra kisebb az angolokénál, de katonái elszántabbak, mert tudják, hogy élethalálharcba mennek. Az 1899-iki transzváli állami almanak kimutatása szerint a délafrikai köztársaságnak 288.755 lakosa van, a melyből 166.400 a férfinem száma. Ez utóbbiakban van 15.695 olyan férfi, a kinek életkora 18—24 év közt van, azután 9050, aki 35—50 éves 4533, a ki 15—18 éves, a többi 50—60 év közt van. Összevéve tehát a burok egész hadierejének a száma 22.279 főre tehető; ehhez járul még körülbelül ezer irországi és kétezer különféle nemzetbeli bevándorolt, a ki szintén a kis köztársaság függetlenségéért szál síkra. A testvérköztársaság, Oranje, 7—8 ezer embert küld harcba. Transzvál segítségére s ezekkel együttvéve az angolok ellen körülbelül 40.000 főre menő katonaság fog küzdeni. A tulajdonképeni transzváli hadsereg ifjú emberekből áll, a kik maguktól tanulták meg a katonáskodást. Mellettük áll azonban az egész nép fölfegyverkezve, mert az egész nemzet harcba megy. A bur ifjú, a mint tizenhatodik életévét betöltötte, fegyvert kap, a melyet jóformán le sem tesz addig, a míg csak ép a keze, lába. Ha a haza veszedelemben van, a bur fölkapja fegyverét, fölcsatolja töltéstáskáját, két hétre való eleséget vesz magához, lóra ül s vágdat a kerülete székhelyére. Külön mozgósítási parancsot Transzválban nem adnak ki, minden bur tudja a kötelességét. Transzvál hegyei és szakadécai közt élénk most az élet s negyvenezer katona, a ki hiába sohasem lövi ki puskáját, nagy és erős ellenfél az angolok ellen. Hozzá kell vennünk mind ehhez, hogy a transzváli tűzörség képzett katonaság, a mely a hozzáértők állítása szerint fölér az angol tűzörséggel. Ágyujok a buroknak van elég, még pedig nyolcz tábori ütég, 42 gyors-tüzelő ágyú és körülbelül egy tuczat Maxim-ágyú. Chamberlain támadó politikája óta a tüzeriséget még jobban megerősítették s még sok ágyút s töltést hozattak Franciaországból. Hogy a transzváli ütégek hol vannak most elrejtve, nem tudja senki.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK

Új gyújtószerék.

A jelenleg használatban lévő gyújtók — ha külsőleg különböznek is — közönséges foszforvegyületű fejekkel bírnak, bár bebizonyított tény, hogy a foszfor gőze, a gyújtó készítésekor, alatomosan ható gyilkos mérég. Különösen érzik ennek káros hatását ott, a hol állami gyújtómonopolium van és csak közönséges gyújtót készítenek (azt, a melyet nálunk masinának nevez a nép). Most a francia állami gyújtógyár két

mérnöke, Sevevre és Caheu, az annyira veszélyes foszfort a károsnak alig mondható kénfoszforral helyettesítik. Ez nem párolog és csak 142 foknál olvad, míg a közönséges foszfor már negyvenöt foknál is annyira ártalmatlan, hogy a tengeri nyulak, a melyeken a kísérleteket végrehajtották, 0'03 gramm napi adag mellett vidáman éltek tovább, addig a közönséges foszforból ennek tizedrésze, azaz 0'003 gramm már halált idézett elő. (Ha ez a gyújtó elterjed, vége a gyufaoldat-ivásnak.)

A leggyorsabb vasút.

A leggyorsabb európai vasút nem Angliában van, hanem a francia orléansi vasútnak: páris—orléansi vonalán közlekedik és mely vasút az 583 $\frac{1}{2}$ kilométer utat 385 perc, vagyis hat óra huszonöt perc alatt teszi meg és így óránként átlag kilenczvenegy kilométer sebességgel közlekedik.

Új időjós.

A leveli békának konkurrensé akadt és pedig a keresztés pókban. Alapos megfigyelések alapján konstatálták, hogy a keresztés pók kitűnő időjós. A következőkben látható, hogy jósol a pók:

1. Ha egy keresztés pók hirtelen kiszalad a hálójából és elrejtőzik, biztosak lehetünk benne, hogy zivatar lesz.

2. Ha reggeli tíz órakor a hálójában ül s azt ide-oda rázogatója, akkor azon a napon az idő szép marad.

3. Ha a keresztés pók esős időben szorgalmasan dolgozik a hálóján és hosszú szálakkal erősíti meg, hamarosan jóra fordul az idő.

4. Ha a pók odahagyja a hálóját s más helyen újat kezd szőni, akkor megfordul a szél és rövid, de éles szél roncsolja szét az első hálóját.

5. Ha a pók maga szaggatja meg a hálóját, akkor vihar előtt vagyunk.

6. Minél messzebb megy a keresztés pók menedékétől, és minél jobban gubbaszt, annál bizonyosabb a szép időnek állhatatlansága.

7. Ha a keresztés pók eledelt gyűjt, bizonyos, hogy több napos eső következik erre; akkor elbujik zugában.

8. Ha a keresztés pók a kályha közelében szövi a hálóját, akkor fagy lesz; ha pedig télen az ablak mellett sző, akkor olvadni fog.

Sztrájkok költségei.

A németországi szocziálista munkásegyletek bizottsága statisztikát közöl mindazokról a költségekről, a melyekbe a Németországban, az 1890-től 1898-ig terjedő időszakban kiütött munkássztrájkok kerültek. Ez idő alatt Németországnak kilenczedfél millió márkájába kerültek a sztrájkok, a külföldi munkások pedig 229.055 márkát küldöttek a sztrájkok költségeinek fedezésére.

A párisi zálogházak.

A párisi zálogházak igazgatósága közzétette tavalyi forgalmának statisztikai kimutatását, a melyből kitűnik, hogy tavaly Párisban 50.155 tárgyat 13.057.175 frank értékben zálogosítottak el. A tavalyi forgalomnál az idei 2336 tárggyal és 332.447 frank értékkel volt nagyobb. Meg-

jegyezzük, hogy munkás-szerszámot alig-alig zálogosítanak el Párisban. 1870-ben Páris ostroma idején egy angol bizottság húszezer frank segélyt küldött Párisba, hogy ezzel az összeggel az elzálogosított szerszámokat kiváltsák. Az akkori inség idején a zálogházakban 1,708.547 tárgy volt elzálogosítva 37,502.723 frank értékben. Ezzel a nagy összeggel szemben a húszezer frank ellenyszően kevésnek mutatkozott. És mégis kitűnt, hogy több is volt a szükségesnél, mert 2383 szerszám összesen 13.570 frankra volt elzálogosítva.

A Dreyfus-számok.

Velenczében egy Marigo nevű ember ügynevezett Dreyfus-számokat tett a lutrira és hetvenkétezer lirát nyert. Megtette a 4, 10, 20, 47 és 90-es számokat. A 4 jelenti azt a négy esztendő, a melyet Dreyfus az Ördögzigeten töltött, a 10 azt a tíz esztendő, a melyre Dreyfust a rennesi hadbíróóság elítélte, a 20 a lutri világában tisztet jelent, a 47 ítéletet és a 90 fontos eseményt. Mindezt az öt számot kihúzták Velenczében.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Szelko János, M.-Hosszúrét. Kérvényét azonnal benyújtottuk, s gondunk lesz reá, hogy lehetőleg eredménye legyen.

Hertenberger Ernő, Titel. Köszönjük szíves értesítését. A kért prospektusokat elküldöttük. Üdvözet.

Láng József, Temesvár. Czímzalagját kivánságának megfelelőleg kijavítottuk. Reméljük, hogy a lapot rendesen fogja kapni.

Kovács Károly, Tószeg. Igen, tagsági jogosultsága 1899 november hó 1-éig teljesen rendben van.

Gulyás József, Kavicsbánya. Köszönjük szíves értesítését. Megfelelően intézkedtünk.

Tóth János, S.-A.-Ujhely. Tagsági díjai 1899 május 1-től 1899 november 1-éig rendben vannak.

Magyar Mihály, K.-Várda. E hónap közepe táján küldünk ismét mindenkinek 3—3 drb cheque-lapot.

Klaszsek István, Kis-Czell. Tagdíjai 1899 november hó 1-éig rendben kifizetve vannak. Cheque-lapokat küldünk. Üdvözet.

Bencsura József, S.-A.-Ujhely. Hiányzó lapokat elküldöttük.

Farkas József, Kánfélégyháza. Kivánságához képest elküldöttük.

Pap Lajosné N.-Selyk. A hiányzó lapot elküldöttük. Tagsági jogosultsága 1899 június 1-től kezdődik, a díjak 1899. november 1-éig ki vannak fizetve.

Viola Albert, N.-Szeben. Tagsági jogát e hónapban fentartjuk. Szalagját kijavítjuk. Üdvözljük.

Sass Sándor, Angyalföld. Új tagsági könyvét e héten el fogjuk küldeni. A postától mindezeideig választ nem kaptunk.

Kovács Lukács, Gyoma. Új tagkönyvet fogunk kiállítani s még e héten elküldjük.

Benyó János, Bars-Tolmács. Kivánságához képest fogunk intézkedni. Szívélyesen üdvözljük.

Tartalom: Páris szíve. — *Tárca:* A magyar mohamedánus szent. *Tóth Béla.* — Ártatlan elítéltek. — *Ismeretek tára.* — *Krónika.* — *Vegyes közlemények.* — *Szerkesztői üzenetek.*